

Сардак С. Е. Розвиток галузей промисловості України в умовах посилення економічного співробітництва країн і динамічного розвитку інтеграційних процесів у світовій економіці / С. Е. Сардак // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 10. – С. 113 – 117.

С.Е. САРДАК, к.е.н., ДНУ

РОЗВИТОК ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН І ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Анотація.

У статті запропоновано перспективний напрямок розвитку галузей промисловості шляхом удосконалення взаємовигідної співпраці вітчизняних промислових підприємств з провідними закордонними підприємствами. Розроблений механізм забезпечує виконання таких нагальних завдань, як: розвиток наукового потенціалу, створення нових підприємств, поширення зайнятості, задіяння матеріальної та сировинної бази, відтворення промислових потужностей, збільшення валютних надходжень, збільшення обсягів виробництва товарів і їх реалізацію для країн учасників.

Ключові слова.

Промисловість, галузі промисловості, промислові підприємства, економічне співробітництво, інтеграційні процеси.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями.

Економічні, політичні та соціальні реалії України вимагають розробки дієвих механізмів сталого розвитку національної економіки. Вирішувати це важливе завдання треба з урахуванням сформованого розподілу власності, господарських відносин, законодавчої бази, забезпечивши інтереси пересічних громадян, численних суб'єктів господарювання, органів державної влади, громадських організацій. Але при цьому треба враховувати і об'єктивні загально-світові процеси та тенденції, насамперед глобалізацію, регіоналізацію та гомогенізацію [7, с. 464], які ускладнюються бурхливим розвитком НТП та змінами у навколишньому природному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Історичні особливості становлення нашої держави, обумовлюють можливість удосконалення діяльності національної економіки шляхом розвитку промисловості. Так, у структурі виробництва та розподілу ВВП за видами економічної діяльності у 2004 році частка валової доданої вартості промислових підприємств (добувна й обробна промисловість і виробництво електроенергії, газу та води) у ринкових цінах

дорівнювала 25,8%, частка продукції промисловості у випуску складала 46,3%; а за станом на 1 січня 2006 року, частка промислових підприємств відносно загальної кількості суб'єктів ЄДРПОУ становила 10,9% [9]. Ці дані доводять важливість промислового сектору для економіки України.

Враховуючи тенденцію посилення економічного співробітництва між країнами [5, с. 234] і динамічного розвитку інтеграційних процесів у світовій економіці (які відбуваються насамперед під впливом глобалізації і регіоналізації) [4, с. 323], треба визнати, що вирішення завдання удосконалення функціонування галузей промисловості в існуючих економічно-несприятливих умовах для нашої країни неможливе без урахування цих глобальних чинників. Також треба відзначити, що результати діяльності промисловості суттєво впливають на зайнятість населення, міграційні процеси, екологічну рівновагу [1], що і обумовлює актуальність теми дослідження спрямованого на розв'язання загальної проблеми забезпечення сталого розвитку галузей промисловості України.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Ціль статті полягає в розробці напрямку розвитку галузей промисловості України, який враховує сучасні вимоги участі в міжнародних економічних відносинах. Досягнення визначеної мети пропонується здійснити завдяки взаємовигідній співпраці українських промислових підприємств з закордонними підприємствами та структурами світової економіки на міждержавному та міжнародному рівні, що забезпечить виконання нагальних завдань: розвиток наукового потенціалу, створення нових підприємств, поширення зайнятості, задіяння матеріальної та сировинної бази, відтворення промислових потужностей, збільшення валютних надходжень, збільшення обсягів виробництва і реалізації товарів для країн учасників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Аналіз сучасного стану функціонування вітчизняної промисловості свідчить про нерівномірність результатів діяльності галузей промисловості. Це можна побачити на прикладі розподілу обсягу реалізованої промислової продукції, табл. 1. Найменший обсяг реалізації належить легкій промисловості, виробництву деревини та виробів з деревини, целюлозно-паперовій, поліграфічній промисловості, виробництву гумових та пластмасових виробів, виробництву електричного та електронного устаткування, виробництву інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів), виробництву машин та устаткування.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) [9]

Галузі промисловості	2005 р.		січень–травень 2006 р.	
	млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку
Промисловість	385398,5	100	170393,8	100
Добувна промисловість	34997,3	9,1	15928,7	9,3
Видобування енергетичних матеріалів	17815,0	4,6	9506,8	5,6
Видобування неенергетичних матеріалів	17182,3	4,5	6421,9	3,7
Обробна промисловість	298686,9	77,5	125759,9	73,8
Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	60492,5	15,7	24415,0	14,3
Легка промисловість	3898,3	1,0	1633,1	1,0
текстильна промисловість та пошиття одягу	2859,9	0,7	1114,1	0,7
виробництво шкіри та шкіряного взуття	1038,4	0,3	519,0	0,3
Виробництво деревини та виробів з деревини	2471,1	0,6	1104,8	0,6
Целюлозно-паперова, поліграфічна промисловість; видавнича справа	7596,3	2,0	3382,8	2,0
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	35835,1	9,3	16054,4	9,4
Хімічна та нафтохімічна промисловість	25964,4	6,7	11785,4	6,9
хімічне виробництво	20001,7	5,2	9262,7	5,4
виробництво гумових та пластмасових виробів	5962,7	1,5	2522,7	1,5
Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів)	11980,5	3,1	5086,0	3,0
Металургія та оброблення металу	96955,5	25,2	39321,0	23,1
Машинобудування	49333,3	12,8	21210,4	12,5
виробництво машин та устаткування	16994,5	4,4	6861,8	4,0
виробництво електричного та електронного устаткування	8935,4	2,3	3827,0	2,3
виробництво транспортного устаткування	23403,4	6,1	10521,6	6,2
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	51714,3	13,4	28705,2	16,9

Результати діяльності промисловості взагалі, та вищенаведених галузей зокрема, суттєво нижчі їх можливого потенціалу та визначаються заниженими потребами попиту штучно сформованого ринковими відносинами. Це спостерігається у вигляді зниження виробництва та споживання випуску продукції, табл. 2.

Таблиця 2

Виробництво основних видів промислової продукції [9]

Вироблено за	Електро-енергія млрд. кВт.год	Цемент, млн.т	Тканини, млн.кв.м	Взуття, млн.пар	Автомобілі, тис.шт.	Холодильники побутові, тис.шт.	Мінеральні добрива, тис.т	Папір, тис.т
1990	298	22,7	1210	196	196	903	4815	369
1991	279	21,7	1030	177	193	883	4238	353
1992	253	20,1	925	144	177	838	3261	279
1993	230	15,0	597	104	172	757	2497	181

1994	203	11,4	292	39,9	109	653	2339	94,1
1995	194	7,6	169	20,6	67,4	562	2221	98,0
1996	183	5,0	109	13,1	12,1	431	2449	95,1
1997	178	5,1	81,9	10,4	7,1	382	2376	86,6
1998	173	5,6	89,9	11,4	33,0	390	1936	104
1999	172	5,8	50,4	11,9	19,5	409	2319	81,7
2000	171	5,3	66,7	13,5	31,9	451	2304	102
2001	173	5,8	74,7	15,2	35,4	509	2234	130
2002	174	7,2	90,4	15,0	48,1	583	2347	143
2003	180	8,9	77,3	15,9	106	788	2524	155
2004	182	10,6	107	21,7	174	581	2417	*

* - дані за 2004 відсутні.

Аналізуючі дані табл. 2 можна помітити, що з середини 90-х років відбулося зниження обсягу виробництва товарів цих галузей у порівнянні з початком 90-х років. Окрім цього у наявності є суттєві проблеми забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та економічної ефективності виробництва [6]. Враховуючи факт непропорційного зниження чисельності населення порівняно зі зміною обсягу виробництва і споживання продукції промисловості, треба відзначити що зниження обсягу реалізації вітчизняної продукції частково компенсувалося імпортними товарами, чому найяскравішим прикладом є легка промисловість, коли переважна кількість товарів, що купуються споживачами, є закордонного виробництва.

Усунути визначені негативні обставини можна завдяки розробці заходів динамічного розвитку недосконало-працюючих галузей промисловості. Зараз позитивними чинниками, які обумовлюють можливість динамічного розвитку вітчизняної промисловості та завдяки цьому і української економіки є: наявність виробничих потужностей, сировинної бази, наукові здобутки, кваліфікована робоча сила, наявність ефективних технологій. До негативних чинників слід віднести: спрацювання основних засобів, недостатність інвестиційних ресурсів, недосконала законодавча база, відсутність відповідальності власників за нераціональне господарювання, велика частка тіньового сектору, вплив міжнародної конкуренції у вигляді присутності великої кількості імпортних товарів на внутрішньому ринку.

Можна визначити три позитивні напрями подальшої трансформації галузей промисловості України, які вже відбуваються. Перший – це активна державна підтримка галузі шляхом залучення внутрішньодержавних ресурсів у відновлення або створення нових промислових підприємств з метою випуску конкурентоспроможних товарів, які зможуть забезпечити вимоги споживачів на внутрішньому та зовнішньому ринку, що призводить до динамічного розвитку визначеної галузі. Другий – в умовах відсутності активної державної підтримки галузі розвиток підприємств забезпечується за рахунок їх власних накопичень або

вітчизняних інвестиційних коштів. Третій – при наявності або відсутності активної державної підтримки розвиток галузі відбувається завдяки співпраці українських промислових підприємств з закордонними суб'єктами господарювання.

Поширення першого та другого напрямку буде відбуватися лише в умовах сталої політичної та економічної ситуації в країні, при наявності великих внутрішньодержавних інвестицій, якісних підприємницьких ресурсів у галузі та налагодженому виробництві. Третій напрямок зараз є менш розповсюдженим і реалізується в промисловості, насамперед, у вигляді створення спільних підприємств, використання франчайзингу та традиційних форм зовнішньоекономічного співробітництва. Але дослідження провідних вітчизняних економістів свідчать, що далеко не в усі промислові підприємства доцільно вкладати інвестиції, якщо вони не можуть забезпечити сучасні ринкові вимоги [2], та далеко не всі підприємства можуть самостійно динамічно розвиватися. Тому в сучасних умовах несталої розвитку економіки України, при наявності вищезначених позитивних і негативних чинників, ми пропонуємо поширити використання третього напрямку, у вигляді інтеграційної співпраці з закордонними суб'єктами господарювання, як це наведено на рис. 1.

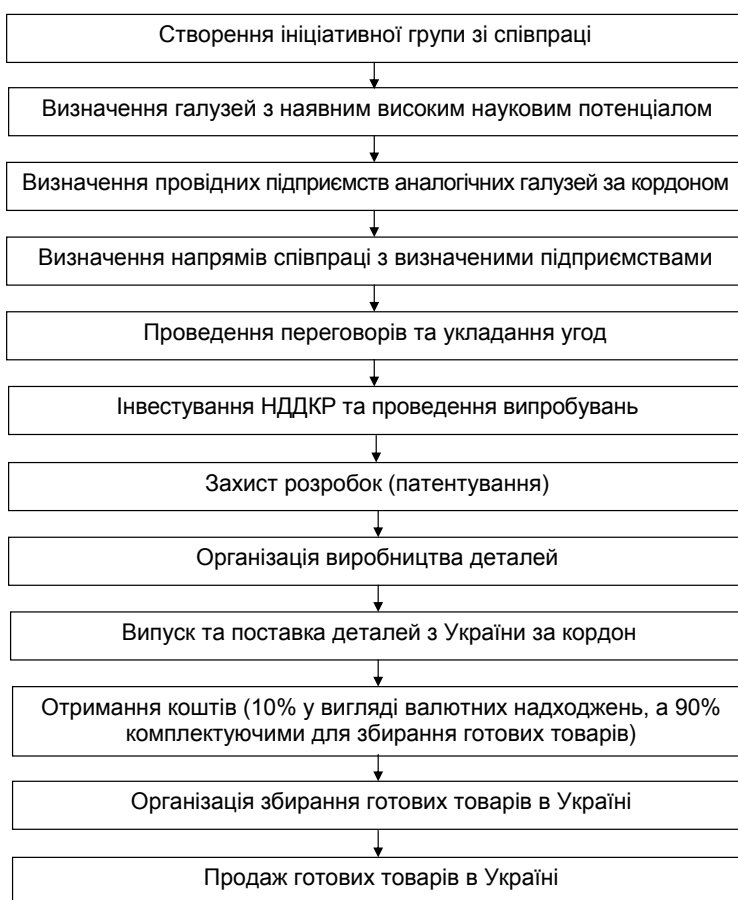

Рис. 1. Схема взаємовигідної інтеграційної співпраці з закордонними промисловими підприємствами

Роздивимося дію схеми взаємовигідної інтеграційної співпраці з закордонними промисловими підприємствами. На першому етапі треба створити ініціативну групу з співпраці яка повинна складатися з інвесторів, науковців та держслужбовців. На другому етапі необхідно визначити галузі вітчизняної промисловості з наявним високим сучасним науковим потенціалом – ті галузі, в яких на Україні найбільш розвинені науково-технічні розробки, новітні результати фундаментальних і прикладних досліджень, є виробничі та науково-дослідні лабораторії, виробнича та сировинна база, а також можуть бути вирішені нові практичні завдання згідно світових вимог ринку товарів визначеної галузі (насамперед галузі з енергоємним та матеріалоємним споживанням). Далі необхідно визначити провідні підприємства (які мають відомі торгові марки) аналогічних галузей за кордоном, їх потреби, недоліки у товарах, що виробляються, можливі напрямки співпраці щодо постачання деталей, отримання коштів і комплектуючих, умов збуту готових виробів. Після цього провести переговори та укласти угоди щодо механізму співпраці. Фактичну ефективність цих п'яти етапів взаємовигідної інтеграційної співпраці з закордонними промисловими підприємствами можливо здійснити завдяки удосконаленню використання такого важливого інструменту, як маркетинг [3]. Сучасний стан розвитку інфраструктури промисловості потребує забезпечення усіх суб'єктів ринкових відносин різноманітною інформацією (бізнес-інформація, новини, специфічна галузева інформація, нові наукові розробки). Тому в обласних містах доцільно створити регіональні інформаційно-маркетингові центри, які будуть застосовувати інформаційний маркетинг для розвитку товарних ринків та галузей промисловості. В Україні це може бути державний проект, комерційний або змішаний, у якому існуватиме можливість безкоштовного і частково безкоштовного одержання інформації, залишення цінної інформації, одержання порад і розміщення рекламної інформації.

Підґрунтям запропонованої схеми співпраці, є проведення українською стороною на шостому етапі НДДКР, в результаті яких будуть отримані суттєво нові науково-практичні інноваційні рішення у вигляді нових виробів, які будуть використовуватися у виробництві за кордоном в якості деталей для готових товарів. Наприклад, при співпраці з підприємствами автомобілебудівної промисловості, Україна може постачати високоякісні шини, акумулятори, скло, пластмасові та гумові деталі для виробництва автомобілей. Вони повинні бути суттєво якіснішими та дешевшими закордонних аналогів. Провівши захист розробок у вигляді патентування, узгодивши вихідні параметри, організовується виробництво та забезпечується їх поставка з України за кордон. Отримання коштів за поставлені

деталі треба зафіксувати у вигляді – 10% валютні надходження, а 90% – комплектуючі для збирання готових товарів (стосовно автомобілебудівної промисловості це двигуни, кузови та інші частини автомобіля). Отримані комплектуючі повинні використовуватися на вітчизняних промислових підприємствах задля збирання готових товарів під відомою закордонною торговою маркою (за нашим прикладом – автомобілей), продаж яких буде здійснюватися на території України. На наш погляд, впровадити запропоновану схему взаємовигідної інтеграційної співпраці з закордонними промисловими підприємствами найбільш доцільно в легкій промисловості, машинобудівній, у виробництві гумових та пластмасових виробів, виробництві електричного та електронного устаткування, виробництві інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів).

Для забезпечення взаємовигідної інтеграційної співпраці вітчизняних промислових підприємств з аналогічними закордонними підприємствами, треба розробити національну програму інтеграційного співробітництва галузей промисловості, узгоджену з існуючою Концепцією державної промислової політики та Державною програмою розвитку промисловості [8-9]. Дієвість запропонованого напрямку, на наш погляд, обумовлена потенційними перевагами, як для вітчизняних, так і для закордонних підприємств, табл. 3.

Таблиця 3

Переваги інтеграційного співробітництва для вітчизняних і закордонних підприємств

Переваги для вітчизняних підприємств	Переваги для закордонних підприємств
Задіяння і розвиток вітчизняних інноваційних розробок	Економія на інноваційних розробках
Реконструкція та завантаження існуючих і створення нових виробничих потужностей	Поширення завантаження виробничих потужностей
Отримання валютних платежів за продаж деталей та прибутку від продажу готових товарів	Збільшення отримання прибутку за рахунок зниження закупівельної ціни на деталі та збільшення загального обсягу збуту товарів
Зниження відпускної ціни на готові товари	Збільшення обсягу збуту товарів на тих ринках де вони вже присутні, за рахунок економії на деталях та удосконаленої якості
Збільшення зайнятості населення країни завдяки створення нових виробничих місць та залучення продукції інших галузей промисловості	Збільшення зайнятості населення країни за рахунок залучення додаткової кількості трудових ресурсів при поширенні обсягу виробництва товарів
Протидія еміграції	Протидія імміграції
Використання вітчизняної сировини	Отримання дешевших і якісніших товарів
Збільшення обсягу збуту якісних та дешевших товарів на вітчизняних товарних ринках	Збільшення долі ринку в Україні за рахунок збільшення обсягу збуту
Посилення державного контролю	Посилення державного контролю
Участь в інтеграційних процесах з економічно-розвинутими країнами (придбання стратегічних партнерів)	Участь в інтеграційних процесах з країнами імпортерами товарів (придбання стратегічних партнерів)
Підтримка вітчизняного товаровиробника	Підтримка вітчизняного товаровиробника
Гармонійне поєднання інтересів підприємств і держави	Гармонійне поєднання інтересів підприємств і держави

Суттєвою відмінністю запропонованого напрямку розвитку промислових підприємств є фіксована послідовність дій та умов співпраці, яка забезпечить поєднання провідних досягнень, як вітчизняних, так і закордонних підприємств, що дасть синергетичний ефект у їх взаємодії завдяки: отримання для кінцевих вітчизняних споживачів якісної та дешевої конкурентноспроможної продукції вже відомих торгових марок; посилення ринкових переваг для вітчизняних та закордонних підприємств; отримання можливості сталого розвитку вітчизняної економіки завдяки відтворення промислового і наукового потенціалу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

В статті досліджено важливе питання розробки механізму розвитку галузей промисловості України в сучасних умовах функціонування світової економіки. Запропонований напрямок розвитку галузей промисловості України є потенційною можливістю покращити її потенціал та сприяти вирішенню таких важливих проблем, як забезпечення довгострокової присутності країни на світових ринках, участь в інтеграційних процесах, поширення зайнятості, впровадження наукових розробок, регулювання міграційних потоків, задіяння існуючих та побудова нових промислових потужностей, збільшення обсягів виробництва і продаж якісних товарів. Таким чином, в умовах поширення глобалізації та регіоналізації, які обумовлюють розвиток міжнародної співпраці та інтеграційних процесів, найбільш доцільним ми вважаємо поширення використання третього напрямку розвитку галузей промисловості, шляхом впровадження взаємовигідної інтеграційної співпраці з закордонними промисловими підприємствами. Тому напрямки подальших досліджень повинні спрямовуватися на пошуки альтернативних форм взаємовигідної співпраці між підприємствами країн, які будуть формуватися під впливом заходів державного та міждержавного регулювання для забезпечення виваженої промислової та зовнішньоекономічної політики в умовах поширення набуваючих силу інтеграційних процесів і міжнародного поділу праці.

Список використаної літератури

1. Герасимчук В.І., Залежність сфери зайнятості від стану і розвитку базових галузей промисловості і сільського господарства // Зайнятість та ринок праці. – 1999. – Вип. 9. – С. 62-78.
2. Герасимчук Н. Тенденции развития промышленности Украины на современном этапе // Экономика Украины. – 2002. – № 3. – С. 24–28.
3. Зозулев А. Отечественные предприятия: необходимость концептуальных перемен // Отдел маркетинга. – 2003. – № 10. – С. 2–4.

4. Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В. та ін. Міжнародна економіка: Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.

5. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2004. – 406 с.

6. Морозов Ю.Д., Стелюк Б.Б. Проблемы современных отечественных промышленных предприятий и пути их решения // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2005. – Випуск 205. – С. 128-135.

7. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.

8. <http://industry.kmu.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства промислової політики України.

9. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.